

Antoni Mickiewicz

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

Bogdan M. Wawrzyniak

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

ANALIZA PORÓWNAWCZA WYKORZYSTANIA ŚRODKÓW UNIJNYCH W RAMACH PROW 2004–2006

Streszczenie: Przedmiotem opracowania była analiza wykorzystania środków unijnych zawartych w PROW na lata 2004–2006. Spośród dziesięciu działań szczegółowej analizie poddano siedem. Badano kwoty płatności przypadające na każde województwo, z uwzględnieniem rodzajów realizowanych działań. Scharakteryzowano płatności w województwach według systemu IACS oraz w przeliczeniu na jeden wniosek. Na koniec oceny porównano wykonanie zadań PROW pod względem rzeczowym i finansowym.

Słowa kluczowe: plan rozwoju obszarów wiejskich, instrumenty wsparcia finansowego, środki pomocowe Unii Europejskiej, Zintegrowany System Zarządzania i Kontroli

1. Wstęp

Polityka kształtowania obszarów wiejskich, obok polityki rynkowej, jest jedną z najważniejszych polityk podejmowanych w ostatnich latach w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Proces kształtowania obszarów wiejskich należy do istotnych zjawisk społeczno-gospodarczych badanych po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Znaczenie obszarów wiejskich wynika m.in. z faktu, że obszary wiejskie obejmują ponad 93% powierzchni kraju i są zamieszkiwane przez około 38,8% ogółu ludności. Na tych obszarach istnieje ponad 1,7 mln gospodarstw rolnych powyżej 1 ha użytków rolnych, które są uczestnikami i beneficjentami płatności w ramach programów wspierających ich rozwój. Celem instrumentów wsparcia rozwoju rolnictwa i wsi jest unowocześnienie obszarów wiejskich, jako miejsca zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej. Rolnictwo obok funkcji produkcyjnych pełni także istotne funkcje o charakterze nierynkowym, ważne z punktu widzenia społecznego i kulturalnego. Obszary wiejskie to nie tylko produkcja żywności, ale także inne ważne dobra, jak zasoby przyrodnicze, walory krajobrazowe, miejsce zachowania różnorodności biologicznej i kultywowania tradycyjnych wartości lokalnych¹.

¹ *Zarys kierunków rozwoju obszarów wiejskich*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.

2. Cel i zakres pracy

Podstawowym celem badań była analiza porównawcza wykorzystania środków unijnych w ramach PROW 2004–2006, którą przeprowadzona w podziale na województwa. PROW 2004–2006 obejmował 10 działań, w tym szczegółową analizą objęto 7 działań, mających istotny wpływ na kształtowanie obszarów wiejskich. Pozostałe trzy działania nieobjęte analizą dotyczyły zadań niezwiązanych z procesem kształtowania tych obszarów. Jedno działanie „Uzupełnienie płatności obszarowych” skierowane zostało do I filara WPR. Drugie działanie związane było z programem SAPARD, który realizował niedokończone należności z lat 2002–2004. Trzecie działanie stanowiło pomoc techniczną. Działania były finansowane ze środków Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Udział wspólnoty w pomocy finansowej wynosił 80%, wsparcie krajowe pozostało na poziomie 20%. W pracy zastosowano metody zarówno analityczne, jak i statystyczne, które pozwoliły na uzyskanie przekrojowych danych statystycznych. Głównym źródłem danych były informacje zawarte w Systemie Informacji Zarządczej ARiMR. Pełna ocena PROW 2004–2006 dopiero obecnie jest możliwa, ponieważ zgodnie z zasadą (N+2) zawartą w dyrektywie KE, rozliczenie danego programu kończy się po dwóch latach od zakończenia programu. W naszym przypadku termin ten minął 31 grudnia 2008 r.

3. Charakterystyka Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006

W PROW przyjęto dwa cele strategiczne: 1. poprawę konkurencyjności gospodarki rolno-żywnościowej oraz 2. zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Ostatni cel obejmował z kolei priorytety, w tym: wyrównanie szans rozwoju obszarów wiejskich, ochronę środowiska i zachowanie walorów przyrodniczych obszarów wiejskich, zwiększenie lesistości kraju. Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich opierał się na ustawie z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Ustawa określała zadania oraz właściwości jednostek organizacyjnych w zakresie wsparcia poszczególnych działań. Nie określała natomiast wysokości pomocy udzielanej rolnikom, ani trybu jej realizacji, z mocy prawa przekazując te kompetencje Radzie Ministrów². Z kolei Rada Ministrów swoimi rozporządzeniami w sposób szczegółowy określiła warunki i tryb pomocy finansowej na wspieranie określonej działalności. Możliwości przesunięcia środków istniały natomiast wewnątrz PROW, przy czym kierowano się zasadą rangi i ważności danego programu. Działania zaproponowane w PROW miały na celu wspieranie

² Ustawa o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej z dnia 28 listopada 2003 r.

wielofunkcyjnego, a jednocześnie zrównoważonego, rozwoju obszarów wiejskich i pozostawały w zgodzie z europejskim modelem rolnictwa opartym na instrumentach Wspólnej Polityki Rolnej³. Inaczej mówiąc, plan obejmuje działania zaliczane do tzw. II filara Wspólnej Polityki Rolnej, zaś strategicznym celem była także poprawa konkurencyjności gospodarki rolno-żywnościowej. Instrumenty PROW obejmowały dwie grupy działań. Do pierwszej należały działania zaliczone do grupy środków towarzyszących WPR, w tym renty strukturalne, programy rolnośrodowiskowe, zalesienie gruntów rolnych oraz wsparcie dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Do drugiej grupy należały instrumenty zapisane w Traktacie Akcesyjnym. Ideą tej propozycji było rozwiązanie podstawowych problemów, z jakimi borykały się kraje wstępujące do UE. Okazało się, że część instrumentów należała do grupy działań zupełnie nowych, które nie występowały uprzednio we wspólnocie. Do nich przykładowo można zaliczyć wsparcie dla gospodarstw niskotowarowych, czy też wsparcie na rzecz osiągnięcia standardów UE⁴.

4. Analiza zrealizowanych płatności PROW w ramach poszczególnych województw

Zgodnie z rozporządzeniami Rady Ministrów każdy rodzaj płatności miał określone i ściśle wyznaczone ramy płatności, poza które nie można było wykroczać. Szczegóły regulowały bardzo precyzyjne załączniki do rozporządzeń, które dodatkowo wzmocnione zostały instrukcjami wypełniania wniosków lub sposobami obliczeń niezbędnych wskaźników. Pomoc finansową we wspieraniu poszczególnych działań można podzielić na działalność długookresową, średniookresową i jednorazową. Do działań o charakterze długookresowym można zaliczyć renty strukturalne, zalesianie gruntów rolnych i wspieranie działalności gospodarczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Renty strukturalne wypłacane są przez okres 10 lat, w miesięcznych odstępach czasu. W związku z tym należności te były uwzględnione w PROW 2007–2013. W przypadku zalesiania gruntów rolnych płatność dzieliła się na wsparcie na zalesienie, premię pielęgnacyjną wypłacaną corocznie przez okres 5 lat i premię zalesieniową wypłacaną przez okres 20 lat. Podobnie jest w przypadku płatności ONW, systematycznie wypłacaną corocznie nie tylko przez 3 lata, ale również przechodzącą do następnego PROW. Do działań średniookresowych można zaliczyć wspieranie gospodarstw niskotowarowych, które otrzymywały wsparcie przez okres 3 lat, z możliwością kontynuacji przez kolejne 2 lata, lecz dopiero po spełnieniu kryteriów przyznania pomocy. Działalność tego typu prowadzona była bez perspektywy kolejnego powtórzenia tego programu, który został uruchomiony na wyraźne życzenie władz polskich. Pozostałe działania miały zdecy-

³ *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2004.

⁴ Tamże.

dowanie charakter jednorazowej pomocy⁵. W ramach PROW 2004–2006 nie określono limitów na realizację działań w poszczególnych województwach, zaś wysokość płatności wygenerował system informatyczny, który aplikował napływające wnioski według terminu złożenia ich w Agencji. Na wspieranie 7 analizowanych działań w latach 2004–2006 wydatkowano kwotę ponad 10,6 mld zł. Wśród działań najczęściej środków pochłonęły poczynania związane ze wspieraniem działalności na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania – 3,7 mld zł (34,9%), dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE – 2,4 mld zł (22,7%), następnie renty strukturalne – 2,1 mld zł (19,6%), oraz wpieranie gospodarstw niskotowarowych – 1,3 mld zł (12,4%). Tak więc na 4 działania wydatkowano 89,6% wszystkich środków przewidzianych w PROW. Najmniej środków pochłonęły działania związane z pakietem rolnośrodowiskowym – 0,8 mld (7,7%), zalesieniem gruntów rolnych – 0,25 mld zł (2,4%) oraz grupy producentów rolnych – 0,02 mld zł (0,3%), co przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Zbiornicze zestawienie środków finansowych wydanych na działania PROW w latach 2004–2006 (w tys. zł)

Województwo	Renty strukturalne	Gospodarstwa niskotowarowe	ONW I	ONW II	ONW III	Rolno środowiskowe	Zalesienie gruntów	Standardy	Grupy producentów	Razem
Dolnośląskie	111 085	25381	41742	45 991	47015	55895	9845	17383	1710	356 047
Kujawsko-pomorskie	164 130	51636	62834	67 067	68363	41006	10103	435786	6133	907 058
Lubelskie	206 176	235095	76603	84 948	86975	79116	11590	85012	739	866 254
Lubuskie	22 099	10127	34480	38 330	40031	53766	7049	19859	2123	227 864
Łódzkie	226 742	164680	86174	96 011	97642	25577	7937	171589	0	876 352
Małopolskie	83 982	118282	45826	51 948	52348	25041	1807	24363	763	404 360
Mazowieckie	361 588	214495	209529	235 093	239654	54851	26089	477612	1026	1 819 937
Opolskie	60 589	15220	9817	10 432	10561	27475	1298	21636	2692	159 720
Podkarpackie	93 462	91815	36629	41 668	42224	48262	14322	17695	522	386 599
Podlaskie	190 153	64696	149786	170 735	175306	31575	9764	213036	0	1 005 051
Pomorskie	63 990	29693	55665	61 458	63485	69797	11856	132673	1498	490 115
Śląskie	53 630	21781	15524	18 947	19714	12715	3308	19652	0	165 271
Świętokrzyskie	122 926	162836	30568	35 603	36623	29867	6410	36821	0	461 654
Warmińsko-mazurskie	76 824	20616	86348	92 785	94853	53894	27632	169166	865	622 983
Wielkopolskie	194 276	77057	151259	160 675	162211	86785	9149	537375	5112	1 383 899
Zachodniopomorskie	52 081	12961	51837	56 234	58132	118258	97093	37837	1009	485 442
Ogółem	2 086 733	1316671	1144621	1267925	1295137	813880	255252	2417495	24192	10621906

Źródło: System Informacji Zarządczej ARiMR.

5. Analiza płatności w ramach PROW w świetle systemu IACS

Zintegrowany System Zarządzania i Kontroli (IACS) stanowi z informatyzowaną bazę danych dotyczących zjawisk zachodzących w sferze rolnictwa i obszarów wiejskich. System identyfikuje działki rolne i prowadzi rejestr gospodarstw, rejestruje zwierzęta, śledzi przebieg płatności, zapewnia system kontroli i obsługuje inne zjawiska związane z rolnictwem. Zgodnie z regulacjami unijnymi system IACS jest niezbędny do zapewnienia jednoznacznej identyfikacji gospodarstwa dla wszystkich schematów pomocowych. Umożliwia kontrolę administracyjną, zapewnia podstawy

⁵ Tamże.

dla kontroli zgodności oraz rejestracji aktywności gospodarczej. IACS stanowi centralną bazę danych o producentach, gospodarstwach oraz beneficjentach PROW uprawnionych do ubiegania się o różne rodzaje płatności. System zapobiega dublowaniu korzystania przez rolników z działań, umieszczonych w różnych programach, np. „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” zawarte w SPO z „Dostosowaniem gospodarstw rolnych do standardów UE” zawartych w PROW. W systemie IACS zarejestrowanych było 1 483,6 tys. rolników, użytkujących gospodarstwa rolne powyżej 1 ha, natomiast kwota płatności wyniosła 10 618,6 tys. zł. Na jedno gospodarstwo rolne wysokość wsparcia unijnego wyniosła 7,2 tys. zł. Ogólna kwota przypadająca na dane województwo jest informacją niepełną, biorąc pod uwagę fakt ich dużego zróżnicowania pod względem obszaru i powierzchni użytków rolnych, liczby i struktury gospodarstw, ich siły ekonomicznej, poziomu produkcji i wielu innych czynników. Najbardziej wiarygodną informację na temat wysokości płatności na rzecz beneficjentów otrzymamy, obliczając dane w stosunku nie do wszystkich gospodarstw rolnych występujących w danym województwie, lecz w stosunku do tych, które występowały już o dopłaty bezpośrednie i spełniają kryteria zastrzeżone w każdym rozporządzeniu Rady Ministrów. Do tych kryteriów można zaliczyć prowadzenie działalności rolniczej, bycie posiadaczem gospodarstwa rolnego nie mniejszego niż 1 ha, rejestrację w systemie ewidencji gospodarstw rolnych (IACS). Gospodarstwa rolne niespełniające tego kryterium nie mogły ubiegać się o płatności z tytułu PROW. Analiza porównawcza dotycząca zróżnicowania regionalnego pod względem wysokości pomocy przypadającej na jedno gospodarstwo rolne wskazuje na występowanie dużych różnic terytorialnych. Do województw charakteryzujących się uzyskaniem znacznego wsparcia z tytułu PROW w latach 2004–2006 należy zaliczyć: województwo zachodniopomorskie – 15,9 tys. zł na 1 gospodarstwo (5,3 tys. zł rocznie), warmińsko-mazurskie – 14,1 tys. zł (4,7 tys. rocznie), kujawsko-pomorskie – 12,9 tys. zł (4,3 tys. zł rocznie) i pomorskie – 12,1 tys. zł (4,1 tys. zł rocznie). Wymienione województwa charakteryzują się poprawną strukturą agrarną, przy występowaniu dużej liczby gospodarstw wielkoobszarowych i znacznego udziału obszarów ONW. Z drugiej strony mamy województwa, które w małym stopniu uczestniczyły w procesie korzystania ze środków finansowych UE. Do tych województw można zaliczyć województwo małopolskie – 2,8 tys. zł (0,9 tys. zł rocznie), podkarpackie – 2,9 (0,9) i śląskie – 2,9 (0,9). Różnica między województwem otrzymującym najwięcej środków a tymi otrzymującym najmniej środków wyrażała się stosunkiem 1:6 (tabela 2).

Wśród analizowanych województw najwięcej środków finansowych wypłacano beneficjentom w woj. mazowieckim (1 819 mln zł, tj. 17,1%), wielkopolskim (1 383 mln zł, tj. 13,1%) i woj. podlaskim (1 005 mln zł, tj. 9,5%). Na drugim biegunie mamy województwa, które uzyskały mniejsze kwoty wsparcia finansowego. Do nich można zaliczyć woj. opolskie (159 mln zł, tj. 1,5%), śląskie (165 mln zł, tj. 1,5 %) i lubuskie (227 mln zł, tj. 2,1%). Tak więc różnice w transferach środków do poszczególnych województw były bardzo duże. Różnice te wynikały z wielkości

poszczególnych jednostek administracyjnych i ich specyfiki, a zwłaszcza obszaru i rodzaju ONW, które stanowiły prawie 35% budżetu PROW.

Tabela 2. Porównanie płatności w systemie IACS wg działań PROW 2004–2006 (w tys. zł)

Województwo	Kwoty zrealizowanych płatności	Liczba rolników w systemie IACS	Średnia kwota na 1 gospodarstwo w latach 2004–2006	Średnia płatność w jednym roku	Ranking zrealizowanych płatności
Dolnośląskie	356 047	63 195	5,6	1,9	13
Kujawsko-pomorskie	907 058	70 190	12,9	4,3	4
Lubelskie	866 254	186 035	4,6	1,5	6
Lubuskie	227 864	21 516	10,6	3,5	14
Łódzkie	876 352	134 567	6,5	2,2	5
Małopolskie	404 360	142 869	2,8	0,9	11
Mazowieckie	1 819 937	223 438	8,1	2,7	1
Opolskie	159 720	30 551	5,2	1,7	16
Podkarpackie	386 599	131 511	2,9	0,9	12
Podlaskie	1 005 051	84 691	11,9	3,9	3
Pomorskie	490 115	40 668	12,1	4,1	8
Śląskie	165 271	56 702	2,9	0,9	15
Świętokrzyskie	461 654	97 212	4,7	1,5	10
Warmińsko-mazurskie	622 983	44 093	14,1	4,7	7
Wielkopolskie	1 383 899	126 042	10,9	3,6	2
Zachodniopomorskie	485 442	30 348	15,9	5,3	9
Ogółem	10 618 606	1 483 628	7,2	2,1	0

Źródło: obliczenia własne.

6. Charakterystyka płatności przypadającej na 1 hektar użytków rolnych

W PROW nie określono ani procentowego udziału województw w łącznej puli środków programu (tzw. koperty wojewódzkiej), ani też podziału na województwa kwot przeznaczonych na poszczególne działania. Tak więc struktura środków, jakie wydatkowane zostały na realizację poszczególnych działań, była efektem kryteriów określających przeznaczenie środków w ramach danych instrumentów pomocy, aktywności beneficjentów oraz systemu informatycznego. Występujące istotne różnice między województwami pod względem wielkości środków finansowych przypadających na jedno gospodarstwo rolne, ulegają spłaszczeniu, jeśli na problem ten spojrzymy poprzez pryzmat 1 ha użytków rolnych. Okazuje się, że najwyższe kwoty płatności w przeliczeniu na 1 ha UR uzyskano w województwie podlaskim (1022 zł), mazowieckim (998 zł), świętokrzyskim (955 zł) i łódzkim (931 zł). Z kolei do woje-

wództw o najmniejszych kwotach płatności w przeliczeniu na 1 ha UR należą województwo opolskie (319 zł) i dolnośląskie (409 zł). Stosunek województw o najwyższych dopłatach do jednostek o najniższych wynosi jak 1:3 (tabela 3).

Tabela 3. Wielkość środków PROW przypadających na 1 ha użytków rolnych w latach 2004–2006

Województwo	Kwoty zrealizowanych płatności (w tys. zł)	Powierzchnia użytków rolnych w systemie IACS (w tys. ha)	Średnia kwota przypadająca na 1 ha UR (w zł)
Dolnośląskie	356 047	870	409
Kujawsko-pomorskie	907 058	1 024	885
Lubelskie	866 254	1 268	683
Lubuskie	227 864	360	633
Łódzkie	876 352	941	931
Małopolskie	404 360	489	827
Mazowieckie	1 819 937	1 823	998
Opolskie	159 720	501	319
Podkarpackie	386 599	494	782
Podlaskie	1 005 051	983	1 022
Pomorskie	490 115	697	703
Śląskie	165 271	327	505
Świętokrzyskie	461 654	483	955
Warmińsko-mazurskie	622 983	946	658
Wielkopolskie	1 383 899	1 628	850
Zachodniopomorskie	485 442	784	619
Ogółem	10 618 606	13 618	779

Źródło: obliczenia własne

Analizując powyższą tabelę, należy wskazać na działania związane ze wspieraniem działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), które realizowały rozporządzenie MRiRW i charakteryzowały się specyfiką, wynikającą z funkcjonowaniem tego działania. W latach 2004–2006 złożono wnioski, które dotyczyły 67% powierzchni użytków rolnych zaliczanych do obszarów ONW. Największy udział tych powierzchni występował w woj. podlaskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim, co wpłynęło na ogólną wysokość instrumentów wsparcia finansowego.

7. Analiza instrumentów wsparcia finansowego przypadających na jeden wniosek w ramach działania PROW 2004–2006

Konstrukcja działań zawartych w PROW 2004–2006 polegała na indywidualizacji kryteriów dostępu, określeniu celu działania, formy i wysokości pomocy oraz charakterystyce beneficjenta. Właściwości tak ustalonego programu powodowały, że

wysokość wypłacanych kwot była zróżnicowana, jeśli chodzi o różne województwa, ale także w obrębie ich samych. Indywidualizacja środków pomocowych powodowała, że wysokość kwot wypłacanych beneficjentów różniła się znacznie w zależności od działań, mniej zaś w ramach poszczególnych działań i województw. Największy poziom wsparcia finansowego – poza grupami producentów rolnych – uzyskały renty strukturalne, które wypłacane były co miesiąc, po otrzymaniu pozytywnej decyzji ze strony Agencji. Na drugim miejscu znalazły się działania związane z dostosowaniem gospodarstw rolnych do standardów UE, przy czym tutaj kryterium dostępu było przedstawienie projektu, zaś pomoc nie mogła przekroczyć 25 tys. euro. Program wspierania działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) był realizowany corocznie, i w ramach województw utrzymywał się na tym samym, a przy tym stałym poziomie. Natomiast programy rolnośrodowiskowe, zaliczane do jednych z trudniejszych, znajdują odzwierciedlenie w różnicach występujących między województwami (tabela 4).

Tabela 4. Wysokość środków wypłacanych beneficjentom na jeden wniosek w ramach PROW 2004–2006 (w tys. zł)

Województwo	Renty strukturalne	Gospodarstwa niskotowarowe	ONW I	ONW II	ONW III	Programy rolnośrodowiskowe	Zalesienia gruntów rolnych	Standardy UE	Grupy producentów rolnych
Dolnośląskie	38,3	7,7	2,3	2,2	2,2	10,4	20,3	25,6	142,5
Kujawsko-pomorskie	39,1	7,4	2,2	2,2	2,2	5,3	13,4	32,8	242,1
Lubelskie	37,5	7,9	1,4	1,3	1,3	3,7	10,6	27,8	184,8
Lubuskie	39,6	8,1	2,5	2,4	2,4	10,9	22,7	34,9	530,9
Łódzkie	39,0	7,6	1,3	1,3	1,3	2,9	8,7	29,2	0,0
Małopolskie	35,1	7,7	0,9	0,9	0,9	3,1	5,4	25,6	254,5
Mazowieckie	38,6	7,6	1,8	1,8	1,8	4,2	15,1	34,3	342,1
Opolskie	38,5	8,4	1,6	1,6	1,6	37,6	7,5	33,3	224,4
Podkarpackie	35,6	8,3	0,9	0,9	0,9	5,3	7,6	25,2	104,4
Podlaskie	43,3	7,6	2,6	2,5	2,5	4,1	10,3	35,2	0,0
Pomorskie	39,8	7,2	2,8	2,7	2,7	7,5	21,5	28,9	374,6
Śląskie	35,2	7,6	0,9	1,1	1,1	5,5	13,7	29,5	0,0
Świętokrzyskie	36,8	7,3	0,9	0,9	1,1	2,5	7,1	24,7	0,0
Warmińsko-mazurskie	41,2	7,5	3,2	3,1	3,1	9,9	20,1	38,6	288,6
Wielkopolskie	39,3	7,1	2,1	2,1	2,1	6,4	12,3	35,4	222,3
Zachodnio-pomorskie	39,2	6,1	3,1	3,1	3,1	14,4	35,3	29,3	144,2
Ogółem	38,5	7,6	1,8	1,8	1,8	5,7	13,2	32,9	234,9

Źródło: obliczenia własne.

8. Zmiany w wydatkowaniu środków pomocowych PROW 2004–2006

PROW 2004–2006 był największym programem wspierającym rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich, jaki realizował nasz kraj po wstąpieniu do Unii Europejskiej. Komisja Europejska zatwierdzając PROW w dniu 6 września 2004 r., określiła ogólną kwotę wsparcia finansowego, a jednocześnie zezwoliła na dokonywanie przesunięć w ramach poszczególnych działań. W warunkach polskich Komitet Monitorujący określał wysokość środków zmniejszających i zwiększających budżet. W PROW zadania stojące przed resortem i Agencją miały dawać się rozpatrywać z dwóch stron: pod względem ilościowym pod względem wysokości wsparcia finansowego. Analizując poszczególne działania pod względem ilościowym, należy stwierdzić, że najbliższe realizacji zgodnie z pierwotnymi założeniami było działanie związane z rentami strukturalnymi (plan przewidywał 52,4 tys. beneficjentów, wykonanie objęło 53,7 tys.). Tak więc faktyczna liczba osób objętych wsparciem z tytułu rent strukturalnych wyniosła – w stosunku do planowanej – 102,5%. Na podobnym poziomie wykonania zadań ilościowych znalazło się dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE (106,4%). Natomiast wysokie przekroczenie planu pierwotnego dotyczyło wspierania gospodarstw niskotowarowych (124,7%). Na drugim biegunie przeprowadzonej analizy ilościowej znalazły się działania mające na celu wzrost liczby grup producentów rolnych (46%). Ogólnie biorąc, na siedem analizowanych działań, trzy działania znalazły się powyżej planu, cztery natomiast działania poniżej prognozowanych poczynań ilościowych. Drugi poziom przeprowadzonej analizy dotyczył realizacji poziomu wsparcia pomocowego wspólnoty, w stosunku do wielkości planowanych. Najwyższy poziom przekroczenia planu miał miejsce w stosunku do działania wspierającego dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE (zamiast wydatkować 243,4 mln euro, wydatkowano 630,9 mln euro). Wzrost ten odbył się kosztem sześciu pozostałych działań. Najmniej środków wsparcia bezpośredniego dotyczył grup producentów rolnych. Zanotowano tu wykonanie zadań na poziomie 25,2%.

Wśród czynników hamujących proces grupowego działania w rolnictwie znajdowała się niechęć rolników do wspólnego działania, brak możliwości uzyskiwania pomocy doradczej na wspólne inwestycje podejmowane przez grupę, opodatkowanie dochodów uzyskiwanych ze wspólnego działania w jej ramach oraz niewystarczająca wiedza rolników o korzyściach uzyskiwanych z tego działania (tabela 5).

Tabela 5. Wykonanie zadań PROW 2004–2006 pod względem rzeczowym i finansowym

Działanie	Plan pierwotny	Wykonanie	Procent
I. Renty strukturalne			
A. Program rzeczowy (liczba beneficjentów)	52 400	53 732	102,5
B. Program finansowy (mln euro)	640,5	534,7	83,5
II. Wspieranie gosp. niskotowarowych			
A. Program rzeczowy (liczba beneficjentów)	126 000	157194	124,7
B. Program finansowy (mln euro)	376,3	340,6	90,7
III. ONW			
A. Program rzeczowy (liczba beneficjentów)	9 386 427	6 902 636	73,5
B. Program finansowy (mln euro)	976,8	944,7	97,1
IV. Grupy producentów rolnych			
A. Program rzeczowy (liczba beneficjentów)	172	79	45,9
B. Program finansowy (mln euro)	25,4	6,4	25,2
V. Dostosowanie do standardów UE			
A. Program rzeczowy (liczba beneficjentów.)	66 500	70 765	106,4
B. Program finansowy (mln euro)	243,4	630,9	259,2
VI. Wspieranie rolnośrodowiskowe			
A. Program rzeczowy (liczba beneficjentów)	1 236 000	1 177 245	95,2
B. Program finansowy (mln euro)	348,9	208,6	59,8
VII. Zalesienie gruntów rolnych			
A. Program rzeczowy (liczba beneficjentów)	47 000	39 737	84,5
B. Program finansowy (mln euro)	101,8	100,1	98,3

Źródło: Raport z oceny *ex-post* PROW 2004–2006.

W sumie na siedem analizowanych działań zaplanowano kwotę 2 713,1 mln euro, w rzeczywistości wydano 2 771,9 mln euro (102,2%). Jeśli do tego dodamy trzy działania, które nie były objęte analizą, to wówczas po stronie preliminarza i wydatków rzeczowych otrzymamy kwotę 3 592,4 mln euro, potwierdzającą pełne (100%) wykonanie zadań PROW na lata 2004–2006.

9. Podsumowanie

Charakterystyka PROW 2004–2006 wskazuje, że wybór poszczególnych działań (celów szczegółowych) został dokonany na podstawie nakreślonej strategii rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Główny nacisk położono na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, a także na poprawę konkurencyjności i warunków ekonomicznych wsi. Poprzez PROW zmierzano do ułatwienia dostosowania polskich gospodarstw rolnych do nowych warunków funkcjonowania na rynku wspólnotowym, co

realizowano wraz z innymi programami wdrażanymi po uzyskaniu członkostwa w UE. W planie duży nacisk położono na działania o charakterze społeczno-strukturalnym (renty), zapewnienie żywotności ekonomicznej gospodarstw, utrzymanie poza-produkcyjnych funkcji obszarów wiejskich. Mając świadomość nierównomiernego tempa rozwoju rolnictwa jako całości, zaplanowano działania na rzecz rekompensowania różnic między regionami o różnych poziomach naturalnych utrudnień dla produkcji rolniczej (obszary ONW). W zamyśle było utrzymanie rolniczego charakteru tych regionów i przeciwdziałaniu ich wyludnieniu. Przeprowadzona analiza siedmiu działań zawartych w PROW 2004–2007 wskazuje na pewne rozbieżności powstałe między planowanymi działaniami a rzeczywistym wykonaniem, zarówno po ilościowej, jak i rzeczowej stronie. Przesunięcia w ramach działań były potrzebne z uwagi na oczekiwania rolników wobec niektórych programów wsparcia, które cieszyły się największym powodzeniem (renty strukturalne, gospodarstwa niskotowarowe, standardy UE).

Literatura

1. *Ewaluacja ex post Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004–2006. Raport końcowy*, Warszawa 2009.
2. *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2004.
3. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej.
4. *Wstępna analiza realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006*, część 1, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.
5. *Wstępna analiza realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006*, część 2, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.
6. *Zarys kierunków rozwoju obszarów wiejskich*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.

THE COMPARATIVE ANALYSIS OF USING THE FINANCIAL SUPPORT WITHIN PROW 2004–2006

Summary: The aim of the paper is to analyse the usage of financial support within PROW 2004–2006. From among the nine actions there were chosen seven of them. There were analyzed payments in every province, there were also taken into consideration types of actions. There were characterised payments in provinces according to IACS system and recounted by one application. At the end the assessment was compared to accomplish tasks within PROW.